

טעם אחר: ללמדנו שכמו שהזמן הזה הוא זמן האסיף של היבולים החקלאים, כך הוא גם זמן האיסוף של אותם ההישגים הרוחניים מהימים הנוראים, **ועוד** שהחג משלים את החגים (ענין בני יששכר מאמר ט שמות החג ג).

"חג ה"

ומנין דכתיב (ויקרא כג לט מא, במדבר כט יב) "ובחמשה עשר יום לחודש השביעי וכו' וחגתם חג לה' וכו' חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" (דברים טז יז).

הטעם: לפי שהוא החג הראשון שבו כביכול אנו חוגגים עם הקב"ה יחד והוא חוגג עימנו, כביכול לא היתה שמחתו שלימה בשאר המועדים, לפי שבחג המצות עדיין המרו על הים בים סוף, וגם לא היו טהורים עד מלאת ימי טהרת שבע שבועות, וחג השבועות ההוא לא שמח כי נגלה לפניו האט העגל, אך אחר שהתפייס ביו"כ בלוחות שניות וצוה על המשכן אז בחג הסוכות היתה לו לה' יתברך שמחה וכן במשך השנים אין השמחה שלימה עד בא יו"כ ועם ישראל נטהרים ועוסקים בד' ימים בצרכי מצווה אז יש לקב"ה שמחה ולכן היו עושים שמחת בית השואבה שהיו שואבים רוח הקב"ה כי אז היתה השראת השכינה ביותר ונמצא שהוא חג לה' כאלו הוא יתברך חוגג ואנו חוגגים ושמחים בשמחתו שבעת ימים (אלשיך ויקרא כג לט ד"ה אך).

הטעם שניתן שם זה לחג הסוכות יותר משאר בחגים

לפי שחג מלשון ריקוד וטיפוח (ספר הערוך חגיגה ב, א) לשמחה, וכיון שבסוכות היה שמחה יתירה של שמחת בית השואבה לכן ראוי להיקרא כן יותר משאר החגים בלשון חג (תוס' יו"ט ר"ה א, ב).

"זמן שמחתינו"

כמו שאומרים בתפילה "את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתינו"

הטעם בשם זה: לפי שהוא זמן האסיף שחל באותו הזמן, וזמן האסיף הוא זמן שמחה כמו שכתוב (תהלים קכו ה ו) "הזורעים בדמעה ברינה יקצרו הלחך ילך וכו' בא יבוא ברינה נושא אלמותיו".

"יזהרו מאוד לקיים מצוות סוכה.. וקדושתה מכופלת והמקימה כהלכתו כפלו שכרו מן השמים" (ביכורי יעקב תרכה).

שמות החג

"חג הסוכות" - מנין דכתיב (ויקרא כג לד) "חג הסוכות שבעת ימים לה'" (ויקרא ג מב, במדבר כט יב, דברים טז יג).

הטעם בשם זה: על שם הסוכות שישבו בהם אבותינו ועל החובה לשבת בסוכה בזמן הזה.

הטעם שחג הסוכות נקרא על שם הסוכה ולא על שם הלולב

לפי שבחג יש ב' מצוות סוכה ולולב, מצות סוכה היא לזכרון העבר כדכתיב (ויקרא כג מג) "כי בסוכות הושבתי", והלולב הוא מפני ההווה בכל שנה דהיינו לתת שבח והודאה על אסיפת התבואות שבזמן הזה הוא זמן האסיף, ולפי שהיה הענין הסוכות ראשון נקרא חג הסוכות ולא חג הלולב (אברבנאל ויקרא כג לז).

"חג האסיף"

מנין דכתיב (שמות כג טז, שם לד כב) "וחג האסיף תקופת השנה".

הטעם בשם זה: על שם האסיף שחל בתקופה זו.

טעם אחר: לפי שכל ימות השנה התבואה מתייבשת בשדות ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים וא"כ החג הוא חג של שמחה והודאה לה' על שפע יבול האסיף (רש"י שמות כג טז), וציונו הקב"ה לעשות לפניו חג באותו העת לזכותם להיות עיקר השמחה עמו (חינוך מצווה שכד).

טעם אחר: לפי שבשעת האסיף אשר מלא הגרנות בר והיקבים תירוש ויצהר, ציווה הקב"ה לישב בסוכה כי במדבר ישבו באוהלים ולא היה להם קרקע ולא דגן ותירוש ויצהר, לבלתי רום לבכם על בתים מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה (רשב"ם ויקרא כג מג, שמות כג טז).

טעם אחר: לשון אסיף מלשון אסיפה דהיינו שמורה על אסיפת האדם אל עמיו לזכור שיש על האדם חג האסיף והוא יום מותו אשר בו יאסף אל עמיו ושימי שנותיו הטובים ימי המעשה הם ז' עשירות מהשנים כימי החג (אברבנאל במדבר פרק כט ד"ה והדרק).

טעם אחר: לפי שהיתה בו שמחה יתירה בבבית המקדש שהיו מדליקים (עיין סוכה פרק ה משנה ב) ד' מגורות שהיו מאירות בכל ירושלים (מהר"ל הלכות סוכה).

טעם אחר: לפי שישראל יצאו נקיים מהעונות והפשעים (נוהג כצאן יוסף דף עט עג) ובזה הזמן נמחל עון העגל ונצטוונו בהקמת המשכן, מצורף לזה שהוא זמן האסיף ואדם שמח בתבואתו (מטה משה תתקמ בשם האבן שועיב דרשה לסוכות ד"ה ויש לשאול).

טעם אחר: לפי שנאמר בו פעמים ושמחת, א. "ושמחת בחגך" (ראה מז יד), ב. (שם מז טו) "והיית אך שמח" (פירוש הסידור לרוקה).

טעם אחר: לפי שענני הכבוד שהיו במדבר הורו על חיבה ואהבת הקב"ה לישראל שכן המן והבאר שנתן להם היו מוכרחים לחיי האדם, שהרי הלכו במדבר והיה הקב"ה צריך ליתן להם מזונות ומים, אבל במה שהולכים והקיפם בענני הכבוד זה מורה שהקב"ה שמחבבם חבה יתירה (בני יששכר חודש תשרי מאמר י טו).

הטעם שחג הסוכות נקרא בלשון רבים

לפי שדיני הסוכה נילמדים מלשונות סוכה רבים שנאמרו בתורה (בני יששכר מאמרי חודש תשרי ט א).

טעם אחר: לפי שלומדים (סוכה ג, ב) מנין הדפנות והסכך מג' פעמים שכתוב בסוכות בפרשת אמור לכן קראה התורה סוכות לשון רבים לומר לנו שנלמד הלכות הדפנות והסכך מלשונות סוכה הנאמרים הרבה פעמים שם בתורה (בני יששכר שם).

טעם אחר: לפי שהמקיים מצוות סוכה יזכה לעתיד לבוא לסוכה של לויתן ולחופה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים, ואמרו חז"ל (במדבר כא סב) אפילו הצדיקים לא יהיו כל אנפין שוין וכל צדיק נכוה מחופתו של חברו הגדול ממנו, (ילק"ש ישעיה רמז ת) ע"כ נקרא חג הסוכות בלשון רבים לומר שאין סוכה אחת דומה לחברתה (בני יששכר שם).

חג הסוכות שבעת ימים

הטעם בשבעת ימים: זכר לשבעת ענני הכבוד שהקיפו את ישראל בצאתם ממצרים [ארבעה עננים לארבע רוחות השמים, אחד למעלה ואחת למטה ואחד הולך לפניהם] ולכן עושים ז' ימים כל יום כנגד ענן אחר (המבי"ט בספרו בית אלקים שער השמים, רבינו בחיי כד הקמח סוכה).

טעם אחר: כדי שיתפרסם הנס (רמב"ם מו"ג ח"ג מג).

טעם אחר: לפי שהסיבה לשיבה בסוכה הם זכר לענני הכבוד שהקיפן במדבר, ולכן יושבים שבעה ימים שהם כוללים כל ימות השבוע, ורומזים כל הזמנים ליכור נוראותיו ונפלאותיו בכל הזמנים (לבוש תרכה א).

טעם אחר: שבעת ימים באה כנגד ימות האדם שהם שביעים שנה וכן שיעור הסוכה ז' מנחים כשיעור ימי האדם, ולכן ביום האחרון עושים יום שמחה לרמוזו שלאחר צאתו מן העולם יזכה לעולם הבאה, ועושים הקפה עם ס"ת לומר שהתורה תעמדהו כמו הספר שהוא מועט ומפואר (אלשיך ויקרא כג לד ד"ה וידבר שפתי כהן ויקרא כג מב).

הטעם שחג הסוכות [ופסח] שבעה ימים וחג השבועות יום אחד

לפי שהתורה חסה על ממונם של ישראל וכיון שפסח וסוכות חלים בזמן שאינו עונת מלאכה, בפסח עד לא נגמרה התבואה ובסוכות שאז כבר נאספו הפירות ולכן קבעה שבעה ימים, אבל עצרת שאז זה הזמן מלאכה קבעה תורה רק יום אחד (ספרי דברים ראה פסיקא קמ, ילקוט מעם לעז דברים מז יד).

ערב יו"ט

שינה בערב יו"ט

בלקט יושר (עמוד קמד) כתב דבר חידוש שהתרומת הדין לא היה יושן בערב סוכות בצהריים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה, והטעם: לפי שבסוכה השינה קובעת עיקר הדירה.

בדיקת הסוכה

לפני שהולך לבית הכנסת יש לו לילך לתוך הסוכה ולעיין בה אולי ימצא בה עוד משהו שאפשר לתקן, והטעם: כדי שהכל יהיה בתכלית השלימות ובוזה יתרצה אל מלכו וימצא חינו (מטה אפרים תרכה כח).

כיסוי שולחנות הבית ביו"ט

אע"פ שעיקר דירת האדם בסוכות היא בסוכה מ"מ ראוי לכסות במפות גם את השולחנות שבבית, והטעם: כיון שנמצא גם בבית יש לו גם שם להרגיש את היו"ט (פמג"ד מש"ז תרלט א, א"ר תרלט א, הגרנ"ק הובא בחוברת בנתיבות ההלכה גליון 25 עמוד 53).

סוכה - סוכות

הטעם שעושים זכר לסוכות ולא זכר למן ולבאר אף שהמן והבאר הם מן הנסים המפורסמות מ"מ הם הכחריים שא"א בלעדיהם, משא"כ ענני הכבוד שלא היה הכרחים לכן תיקנו זכר לדבר להודיע שאף בדבר שאין בו הכרח עשה עמהם הקב"ה גם (המבי"ט בית אליהם שער היסודות לו יג).

טעם אחר: שהמזון והבאר ניתנו להם לישראל על ידי תלונות ותרעומת לפיכך לא ניתן להם מצוה לדורות זכר למן ולבאר, משא"כ ענני הכבוד שניתן להם ללא תלונות וללא בקשות מיוחדות רק בטובו הגדול ובחסדו של הקב"ה לפיכך עושים זכר לדבר על ידי ישיבה בסוכה (ראש דוד ע"ה פרשת אמור).

ישן לא הוי ברכה לבטלה (רבי אברהם הצרפתי בספר ברכת אברהם חלק ד סימן קסו, מהרי"ץ חיות ברכות, א"ר רל"ג ג).

טעם אחר: דשאני ברכת המפיל דסוף סוף יפול בתרדמה וישן שהרי א"א לו לאדם בלא שינה אע"פ שאינו ישן עכשיו, משא"כ בסוכה אם יצטער ולא יוכל לישון בסוכה ויוצא ממנה נמצאת ברכתו לבטלה (א"ר רל"ג ג).

טעם אחר שאין מברכים על שינה: לפי שברכת לישב שבירך על הסעודה פוטרנו מלברך על השינה (שם בתוס' ר"ת הובא רא"ש ברכות יא, ב ד"ה אמר רב יהודה).

טעם אחר: דשאני שינה מאכילה דשינה אינה מצוה רק שאסור לישון מחוץ לסוכה (צפנת פענח סוכה פרק ג).

ויש אומרים: שיש לברך על השינה, **והטעם:** כיון שהשינה היא עיקר דירתו ורק כשיש אכילה תיקנו ברכה על האכילה וכשאין אכילה יש לברך על השינה, ואין לחשוש שמא לא ירדם, דמ"מ הרי קבע לכך והו"ל קביעות חשובה (הגרש"א עיין בהליכות שלמה ט מז ביאור בדברי התוס', וכן כתב בספר נשמת אברהם תרל"ט אות ד וכן כתב החזו"א אורחות רבינו חלק ב עמוד רכה).

ולכתחילה: כיון שיש הסוברים שצריך לברך על השינה נכון שיאכל מזונות ויברך לישב בסוכה ויכוון על השינה ובכך יוצא ידי חובה.

חתן שנה ראשונה

יש אומרים: שחתן בשנה ראשונה לנישואיו יש להקל מלישון בסוכה, **והטעם:** לפי שבשנה ראשונה חייב אדם לשמח את אשתו וכדי שלא תתבטל המצוה צריך לישון עמה (עיין שו"ת דברי יציב רעד).

הגרש"ז א (שלמי מועד עמוד קיד) כתב שלא מוזכר בשום מקום לפטור את החתן בשנה ראשונה לנישואיו, והוסיף ומ"מ אם האשה מפחדת לישון לבדה בבית אפשר להקל לו לישון מחוץ לסוכה (וכן כתב הגר"ח ק"ד' המינים כהלכתו תשובה קז שחתן שאינו מצטער חייב בסוכה, וכן בקובץ מבית לוי פרק יט).

רמזי הסוכה ובמעלותיה

המקיים מצוות סוכה כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית סוכה דומה לב', והעולם דומה לב', והתורה מתחילה בב' (מהרי" וויל בתשובה ס' ד"ה קצא ד"ה ויש שנהנו, הובא בא"ר תרל"ט א). וכיון שהסוכה מרמזת לתורה לכן שיעור גובה עשירים אמה דהיינו מאה עשרים טפחים, כנגד ג' פעמים מ', כנגד מ' ימים שנתנה תורה [למשה רבינו בשמים], ושני חייו של משה מאה ועשרים שנה (דברים לא ב) ורחבה שבעה כנגד שבעה רקיעים (שם).

ועוד סוכה דומה לב' והעולם דומה לב' והתורה מתחילה בב' (באר היטב תרל"ט א).

במילה "סכת" [בלא ו'] מרומז כל סוגי המחיצות

ס' רומז לד' מחיצות שלמות כמו צורת סמך, **ב'** מרמז ג' מחיצות שלמות כמו כ', **ה'** מרמז על ב' מחיצות ושלישית אפילו טפח (קונטרס אחרון על אלף המגן תרכו א).

רמזים בדיני הסוכה ללימוד התורה

הסוכה צריכה להיות לשם צל, וישראל מוזהרים להצטופף בצל התורה.

הסוכה שלוש דפנות, והתורה שלשה חלקים תורה נביאים וכתובים המעמידים את העולם דכתיב (ירמיה לג כה) "אם לא בריתי יומם ולילה וכו'".

הכשר סוכה גובה עשרה טפחים, רמז לעשרת הדברות.

הכשר סוכה שבעה טפחים, רמז לשבע חכמות הנכללות בתורה.

נמצא הכשר הדופן אורך ורוחב שבעים טפחים, הוא שאמר שביעים פנים לתורה.

חייב לישון בסוכה ביום ובלילה, רמז להתורה שנאמר (יהושע א ח) "והגית בה יומם ולילה".

נשים פטורות מסוכה, וכן הם פטורות מלימוד התורה שנאמר (דברים ו ז) "ושננתם לבניך" ולא לבנתיך (כד הקמח סוכה, ילקוט יצחק עניני סוכה יא).

ברכת לישב בסוכה

נוסח הברכה "ברוך אתה אלהי אבינו אשר קבע לנו מצוה זו לישב בסוכה"

הטעם שנקטו הברכה בלשון "לישב"

אע"פ שמצוות סוכה מקיימים לא רק בישיבה אלא גם בשאר פעולות שדרכו של אדם לעשות כגון אכילה שתיה טיול ושינה, מ"מ תקנו לשון לישב בלשון הפסוק (ויקרא כג מב) "בסכת תשבו שבעת ימים" (ספר הפרדס עמוד קצח רמב"ן פסחים ז, א).

הטעם שלא מברכים על ישיבה בסוכה כשם שמברכים על אכילת מצה

לפי שבמצה יוצא ידי חובה באכילה אחת של כזית ולכן מברכים על אכילת מצה משא"כ בסוכה אילו יברך על ישיבה בסוכה יהא משמע שבאותו ישיבה יצא ידי חובה וזה אינו שהרי המצוה נמשכת כל שבעה, לכן מברכים לישב, שמשמע ישיבת קבע ופעמים הרבה (תניא רבתי מובא במטה משה תתקמב).

טעם אחר: כללל הוא מצוה שקיומה מתמשך כגון ציצית ותפילין שגם אחר מעשה התעטפות בציצית ולבישת התפילין נמשך קיום המצוה בהיותו עטוף בציצית ועטור בתפילין מברך בלשון לישב.

אבל על מצוה שקיומה מסתיים במעשה אחד כגון מילה, ביעור חמץ, שחיטה מברך בעל, וכיון שמצות סוכה היא מצוה מתמשכת בכל זמן הישיבה מברכים בלשון לישב (עיין ספר העיטור הלכות ציצית שער ג ח"ב, רא"ש פסחים פרק א סימן י).

טעם אחר: על פי הכלל כל מצוה שאדם צריך לקיימה בעצמו ואי אפשר לו לקיימה על ידי אחר כגון ציצית תפילין מברכים עליה בל'. אבל מצוה שאפשר לקיימה על ידי אחר, כגון מילה, שחיטה מברכים בעל וכיון שמצות ישיבה בסוכה א"א לקיימה על ידי אחר לכן ברכתה בלשון לישב (רמב"ן פסחים ז, א).

הטעם שבסוכה מברך כל פעם שיושב בה משא"כ במצה מברך רק בלילה הראשון

לפי שבסוכה יש חיוב שינה כל שבעה וא"א לו לאדם להיות ז' ימים ללא שינה, נמצא חיוב סוכה נמשך כל שבעה, יותר ממצה שאין חיוב אכילה כל שבעה אלא אפשר לאכול פירות וירקות (כל בו המאור הגדול פסחים דף עה בדפי הר"ף בד"ה ויש ששואלים).

טעם אחר: אכילת מצה כל שבעה אינה משום מצות מצה, אלא אוכל בשביל להשביע רעבונו, לפי שאינו רשאי לאכול חמץ אוכל מצה, ודומה למי שאכל בהמה טהורה לפי שאינו יכול לאכול בהמה טמאה שאינו מברך אקב"ו לאכול בהמה טהורה, משא"כ ישיבה בסוכה שאינה בשביל להשביע רעבונו אלא לקיים המצוה לכן תקנו ברכה כל שבעה (מטה משה).

אושפיזין

בכל יום מימי החג באים האושפיזין [אושפיזא פירושו אורח בארמית] לסוכה בכל יום מגיע בעל אותו היום בראש, ואחריו שאר האושפיזין (זוהר הקדוש פרשת אמור דף קג ע"ב, כה"ח תרלט ח).

סדר האושפיזין

לפי האר"י: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד (שער השמים לשלה"ק בסדר האושפיזין) **הטעם בסדר הזה:** לפי שהשבעה האושפיזין הם לפי סדר המידות חסד, גבורה, תפארת, נצח, יסוד, מלכות ויסוד היא הישגשית והיא כנגד יוסף (קונטרס עיון התפילה, עיין מכתב אליהו ח"ב עמוד 110).

אסמכתא לסדר אושפיזין למנהג האר"י [להקדים משה ואהרן ליוסף]

לפי הסדר הזה יוצא בכל שנה ביום האושפיזין של משה ביום יחול בו' אדר הקודם לו הוא יום פטירת משה רבינו. וכן אושפיזין של אהרן הכהן לפי מנהג זה יחול ביום שחל בו ר"ח אב באותו שנה והוא יום פטירת אהרן הכהן (מפי הצדיק ר' חיים מצאנז הובא בספר תודעה, שער יששכר מ' ימי החג יום ד).

לפי סדר אשכנז: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן ודוד (סידור הגר"א, וכך נהג הגר"ש"א ואמר שמנהגו כך כמנהג אשכנז – איש על העדה עמוד יד הערה יד), **והטעם בסדר הזה** לפי סדר הדורות [וצ"ב מדוע משה קודם לאהרן].

הזמנת האושפיזין

יש אומרים: שאם לא מזמינים את האושפיזין הם אינן מגיעים ולכן יש שנהגו להזמין בכל יום את האושפיזין של אותו היום (יסוד ושורש העבודה שער יא פרק יג שמדייק מדברי זוהר שבלי הזמנה אינם באים).

הזמנה ביום הראשון לכל ימי השבוע

יש אומרים סדר הזמנת האושפיזין בליל ראשון של חג ויוצאים ידי חובת הזמנה למשך כל ימי החג (הגרשז"א ועלהו לא יכול ח"ב עמו רצו).

ויש שנהגו: לומר בסעודת הלילה וגם בסעודת היום (הגר"ש"א איש על העדה עמוד טו).

צורת הזמנה – הזמנה בפה

יזמין את כל האושפיזין בקול נעים וטוב לב (סידור בית יעקב ליעב"ץ סדר ליל א' של סוכות אות ד, של"ה מסכת סוכה עמוד השלום, מט"א תרכב מב) ויקדים את אושפיזי היום ואחר כך יכלול האחרים עמו (חמ"י חג הסוכות פרק ד, יסוד ושורש העבודה שער יא פרק יג).

מקום הזמנה

יכנס לתוך הסוכה ויאמר (כך משמע מלשון זוהר אמור קג, ב), וסוּחַי: שכך הוא דרך ארץ שבעל הבית נכנס תחילה וקורא לאורחים [אושפיזין] להכנס ולשבת (ספר אור חמה על זוהר שם, וכן מבואר במסכת דרך ארץ רבה בעל הבית נכנס תחילה ואח"כ אורח).

בעמידה

יש הנוהגים: להזמין בעמידה דווקא, כמו שמשמע בדברי זוהר כשמביא מנהגו של רב המנונא סבא כתב "וקאים על רגלוהי ומברך ואומר..." (עיין יסוד ושורש העבודה שער יא פרק יג שכתב כשאומר בסוכות ישבו שבעת ימים ישב).

הכנת כסא

יש הנוהגים: להכין כסא מפואר בסוכה לכבוד האושפיזי של אותו היום, **והטעם:** כמין דוגמא שעושים בברית כסא מיוחד לאליהו הנביא (החיד"א בעבודת הקודש מורה אצבע ס' ט אות רפג).

ויש אומרים: שמתקן את הכסא לאושפיזין יש לומר "זה הכסא לכבוד ז' אושפיזין עילאין קדישין" כמו שאומרים בברית "זה כסא של אליהו" (כה"ח תרלט ח).

יש אומרים: שאם לא מכינים להם כסא הם אינם מגיעים, והטעם: כמו שבברית לא מגיע אליהו אם לא מכינים לו כסא ומזמינים אותו בפה כך גם לא יגיעו האושפיון אם לא יכין להם כסא ויזמינם בפה לישב עליו (כמבואר בזוהר פרשת לך לך דף צג ע"א)

לימוד מענין האושפיון

יש שכתבו שטוב לקבוע שיחה נאה בדברי תורה מענין האושפיון כגון ביום א' יאמר ענין אברהם וכן שאר ימות החג דבר יום ביומו (אלף המגן תרכה קט, יעב"ץ בסידור בית יעקב, עיין בספר חמדת הימים פרק ה סדר הלימוד).

תליית שם האושפיון המזמין לאותו יום

יש הנוהגים: לתלות בסוכה בכל יום ויום את שם האושפיון המוזמן לאותו יום, **והטעם:** כדי לזכרו (כתר שם טוב לגר"ש שם טוב גאנצין).

הדלקת נרות לכבוד האושפיון

יש הנוהגים: להדליק נר מיוחד לכבוד ז' אושפיון ובליל א' אומר "הריני מדליק נר זה בסוכה לכבוד אברהם אבינו ע"ה ובליל ב' לכבוד יצחק וכן בשאר הימים (כה"ח תרל"ט ז, חג האסיף פרק ב יח הערה לו).

יש הנוהגים: להדליק שבעה נרות בסוכה כנגד שבעה אושפיון (מועד לכל חי פרק ב ז, כה"ח תרל"ט ז, שערי תשובה תרכה בשם ספר אור צדיקים סימן יט אות ב).

האמהות באות עם האבות הקדושים

יש אומרים: שמלבד ז' האושפיון מגיעים עם האבות האמהות ללוות את האבות בבוקרם בסוכה (שר שלום מבלעזא בספר מדבר קדש ד"ה בסוכות דף צא).

הטעם למנהג של צדיקים ואנשי מעשה כאשר שמם הוא כשם

האושפיון מחשבים לשמם קדושה ביום זה (הנהגה זו מצאנו אצל הגריש"א איש על העדה עמוד טו הערה יז)

על פי דברי האר"י שכתב כל שם שקוראים לו לאדם יש לו שייכות לזה האיש בפנימיות שורשו, ואע"פ שישנם הרבה אנשים ששמם כשמות הגדולים ואין בהם שמין משמם כל זה בפנימיות שלו ואם ירצה לעורר ימצא ודאי בשרשו אותו כוח (ספר תורת אמת להגרי"ל איגר מלובלין סוכות שנת תרכ"ח יום א' בסוכות).

הטעם שמזמינים את האושפיון רק בחג הסוכות ולא בשאר החגים

כידוע שהאושפיון נקראים "אושפיון עילאין קדישין" משום שהם מגיעים מעולמות גבוהים ביותר, וברור שאינם יכולים לרדת לעולם השפל כמו העולם שלנו, לכן דווקא בחג הסוכות שאנו מצווים לבנות סוכה שהיא בבחינת "צילא דהמנותא" (זוהר אמור דף קג, א) שיש בה קדושה יתירה יכולים האושפיון לשהות בתוכה

במשך כל ימי החג (נתיבות שלום, וכעין זה תירץ בלהורות נתן מועדים אושפיון ב).

טעם אחר: על פי דברי הזוהר (פרשת פנחס דף ריט) שבזמן שמחה של מצוה מגרשים את האבות מן העדן שיבואו להשתתף בשמחת בניהם, חג הסוכות שונה מפסח ושבועות שבחג הסוכות יש מצווה מיוחדת להיות בשמחה כמו שנאמר (דברים מז טו) "והיית אך שמח" לכן דווקא בחג הסוכות שהוא זמן של שמחה מרובה משתתפים האבות גם בשמחה שלנו וזה מנהג הזמנת האושפיון שאנו נוהגים דווקא בחג הסוכות (דברי יואל מסאטמר בספרו על חג הסוכות אות א).

שמחת בית השואבה בזמן הזה

המנהג לעשות זכר לשמחת בית השואבה בזמן הזה בימי חולו של מועד (מקור הראשון מובא בתקנותיו של הגר"ח חיים אבולעפיא כשכיהן ברבנות בק"ק איזמיר מובא בספרו חגן אלהים).

מקומה בבית המדרש [בשונה מחג הפורים שיש העושים שמחת פורים בחדר האוכל], **והטעם:** משום דהוי זכר למקדש לכן עושים אותה בית המדרש (הגר"ש"א קובץ בית הארון קובץ עג עמוד קלג).

מנהגי שמחת בית השואבה

אמירת ט"ו פרקי שיר המעלות (קב – קלד)
הטעם שנהגו לומר ט"ו פרקי תהילים: כנגד חמשה עשרה מעלות בבית המקדש שהיו יורדים מעזרת ישראל לעזרת נשים ושעליהם עמדו הלויים בשיר בשמחת בית השואבה היו מכוונים כנגדם (רבי יצחק אליהו לנדוי כתב שרבו חגר"א הנהיג לומר את ט"ו שירי המעלות).

שמחת בית השואבה כל ימות השבוע

יש הנוהגים: לעשות שמחת בית השואבה בכל ימי חול המועד [מלבד שבת], **והטעם:** כשם שעושים זכר להקפות המזבח בכל יום ולא מספיק שבע פעמים שמקיפים הושענה רבה כך שמחת בית השואבה צריכה להיות בכל יום (ספר חמדת הימים, וכן כתב הרש"ש).

מגילת קהלת

מי חיבר את מגילת קהלת

ספר קהלת הוא אחד משלושת הספרים שכתב שלמה המלך ע"ה משלי, קהלת, ושיר השירים.

מי כתב את מגילת קהלת

ספרים אלו לא נכתבו על ידי שלמה המלך בעצמו כי אם על ידי חזקיה המלך וסייעתו (ב"ב טו, א) והסיבה לכך, לפי שהנביאים לא היו כותבים את ספריהן אלא לפני מותם (עיין רש"י שם) ושלמה

המלך נטרד ממלכותו בסוף ימיו על ידי אשמדאי מלך השדים ולכן כתבן חזקיה (מהרשי"א שם).

עניני המגילה

מגילת קהלת עוסקת בהבדלת כל עניני העולם הזה יחד עם דברי תוכחה ומוסר להבין לאדם דעת ויראת ה' ולהסירו ממכשול ועוון.

קריאתה בשבת חול המועד סוכות

"ונוהגים לומר קהלת אחר תפלת שחרית בשבת שבחול המועד"
(רמ"א תרסג ב).

והטעם: משום שכתוב בה (יא ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה" ודרשו חז"ל (עירובין מ, ב) לשבעה אלו ימי החג וגם שמונה לרבות שמיני עצרת דהיינו לפי שהוא חג האסיף, וקוראים בכדי להזהיר על התרומות והמעשרות והנדרים שלא לעבור עליהם בבל תאחר (מחזור ויטרי סימן שפ, המנהיג, ד"מ תצ).

טעם אחר: לפי שסוכות הוא זמן שמחה, וספר קהלת משבח ומזרז את הבריות שישמחו בחלקם ולא ירדפו אחר ריבוי ממון והנהנה ממה שיש לו מתנת אלקים היא (לבוש תרסג ב).

טעם אחר: לפי שימי סוכות הם ימי שמחה, ובמגילת קהלת כתוב דברי מוסר שיהיה שמחה הנכונה שמחה של מצווה (פרק ב ב) "ולשמחה מה זה עשה" (משנ"ב תצ ס"ק יז בשם המג"א תצ ח).

טעם אחר: זכר למקדש לקריאת המלך בהקהל לפי ששלמה המלך אמרה בחג ב"הקהל" כמו שכתוב (דברים לא יא – יב) "במועד שנת השמיטה בחג הסוכות... הקהל את העם" וכתוב (מלכים א ה – ב) "ויקהלו אל המלך שלמה בירח האיתנים בחג" [ירח האיתנים הוא חודש תשרי] ואז אמר אותה שלמה בהקהל עם כדי להוכיחם (א"ר תרסג ה, בשם אבודרהם קריאת המגילות במועדים, מסה משה תתקסו).

טעם אחר: על פי מה שמצינו בזכריה הנביא שהזהיר את אומות העולם לעתיד לבוא שיבואו ויעלו לירושלים לחוג את חג הסוכות ואם לא יעלו לא ירד עליהם גשם (זכריה יד יז) והסיבה לכך כדי שיכירו וידעו גם המה את מלך ה' צבאות והיו יודעים שפרנסתם תלויה במוספי החג שישראל מביאים בשבילם

וכך היה המנהג בימי שלמה המלך שבחג הסוכות היו נקהלים גם חכמי האומות שנשלחו לעמוד על קרבנות פרי החג שהיה בשביל ירידת הגשמים ולכן היה שלמה המלך אומר קהלת בחג הסוכות להוכיחם בחקירה מוסרית המובנת גם לחכמי תבל כי זה העיקר לירא מפני ה' ולשמור מצותיו, ורק בסוף קהלת אמר דברי מוסר המיוחדים לישראל (קהלת יב ט) "ויותר שהיה קהלת חכם..." שמדבר בגדולת התורה הכתובה ומסורה לחכמי התורה (נצי"ב מוואלזין בפירושו על התורה בעמק דבר הרחב דבר ויקרא כד לד, במדבר כט יב).

הטעם שתקנו לקראתה דווקא בשבת חול המועד

למעט שקוראים קהלת מפני שנאמר בו (קהלת יא ב) "תן חלק לשבעה" ודורשים פסוק זה על חג הסוכות ושמיני עצרת, י"ל גם כן תן חלק לשבעה אלו ימי שבתא לכן קוראים אותה דווקא בשבת (פמג"ד א"א תצ ח).

טעם אחר: על פי הנמרא בסוכה (כו, א) "ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה" ועוד איתה (שם) "מי שלא אכל ליל יום טוב הראשון ישלים ליל יו"ט אחרון של שמיני עצרת וחכמים אומרים אין לדבר תשלומים" ועל זה אומר שלמה המלך בקהלת (א טו) "מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות" לכן קוראים בשבת להודיע כי יש בידו לתקן עוד ואם עוד לא תיקן קוראים בשמיני עצרת שחל בשבת שהוא חסרון לא יוכל להמנות בין לר"א בין לחכמים (ילקוט דוד הובא בספר מטעמים החדש אות ו).

הושענות

"הושע נא" תפילה שמתפללים בשעת ההקפות "הושע נא" מלשון ישועה, הושע את שאריתי ישראל מכל הצרות הסובבים אותו בזכות התורה.. כל יום מימי חול המועד אומרים את "הושע נא" שלו במבואר בסידורים (ערוה"ש תרס א).

יש שכתבו "הושע נא", "נא" דהיינו שמתפללים לזכות ולישועה באותם נ"א ימים שהם מר"ח אלול עד הושענא רבה שהו"ר הוא גמר החתימה (חכמי אמת).

ביאור סדר ההושענות

כלל הוא: ההושענות של שבת לעולם דוחות את ההושענות של אותו היום, יש הושענות שנדחות לגמרי, ויש מהם שנאמרות למחר.

והטעם בסדר הזה: לפי שפיוט "למען אמיתך" הוא כבוד השכינה, ושל "אבן שתיה" כבוד בית המקדש, לכן נקבעו לומר בשני ימים ראשונים (יו"ט ראשון ויו"ט שני של גליות) וזאת בתנאי שאין סיבה לדחותם כגון כאשר הם חלים בשבת.

פיוט "אערנך שועי" נאמר בו "גילתי בצום פישעי", וביו"ט אין ראוי לאומרה דהוי כמו תחינה לכן קבעו אותו לומר קרוב ביותר ליו"כ היינו מיד אחרי שני הפיוטים הראשונים, ובתנאי שלא חל באותו יום שבת.

פיוט "אדון המושיע" הוא תפילה על המים והגשם לכן קבעו לאומרו ביום אחרון בערב הושענא רבה, כי גשמים בחג הסוכות אינם סימן ברכה.

בשבת אומרים תמיד "אום אני נצורה", פיוט המוקדש ליום השבת (לבוש תרס, ג).

זמן אמירתו

יש מקומות שנוהגים לומר את "הושע נא" אחרי אמירת "הלל" (רב סעדיה גאון, ערוה"ש תרנט ג, שערי תשובה תרנא ס"ק כ כתב דכך מנהג ירושלים, לוח א"י). והטעם: לפי שנמצא הלולב כבר בידו ואם מניחו כדי להתפלל מוסף נראה קצת כמעביר על המצוות (שו"ת אג"מ ח"ג ס' צמ).

יש שאומרים אחר תפילת מוסף (מור תרס, ב"ח שם)

והטעם: לפי שהושענות רק מנהג משא"כ קריאת התורה ומוסף לפיכך יש להקדים את החובה למנהג (אג"מ שם).

טעם אחר: על פי המשנה (סוכה פרק ד' משנה ה) ואתו היום (בהור) מקיפים את המזבח שבעה פעמים בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח משמע שהקפות במקדש היו סמוך לשעה שנפטרים לבתייהם (ב"ח תרס ד"ה ורב).

יש שנהגו לומר את הושענות של ימות השבוע אחר הלל ושל שבת ודו"ר אחר מוסף (וכן נהג החזו"א דינים והנהגות ס' כד ס' מז).

הושענה רבא

נהגו לקרוא את יום השביעי של חג הסוכות הושענא רבה

והטעם: לפי שמרבים בו בערבות הנקראות הושענות (לבוש תרסד א).

טעם אחר: לפי שמרבים לומר בו פיוטי הושענות (חיי אדם קנג ס"ק ב).

טעם אחר: לפי שיום הו"ר הוא עשרים וששה יום לבריאת העולם כמניין שלם הוי"ה שנקרא שם רבה (רבינו בחיי דברים ל"ג כא).

טעם אחר: לפי שמיום א' דראש חודש אלול עד הושענא רבה יש חמישים ואחד יום כמנין נא, וביאור הענין הושענא רבה כלומר הושע יום נא שזה יום החמישים ואחד מיום א' דר"ח אלול שהוא רבה לפי שהוא יום סיום הדין (בן איש חי וזאת הברכה ס"ק א).

הושענות גדולת (מורביות) יש שנהגו לקחת הושענות גדולות זכר למקדש כמבואר ברש"י בסוכה (מד ע"ב ד"ה עלה) וז"ל והשתא נהגו להביא מורביות ענפים ארוכים ויפים שמנכרא מצווה בעין יפה, והוי גוי מצווה (חיי אדם כלל קנג ג). וכן כתב בספר אמרכל (סוף הלכות סוכה ולולב) ערבה של המקדש היתה של י' אמות כגובה של המזבח ולכן צריך שיקח ערבה יפה וגסה וארוכה וזה שיסד הפייטן עומסי ערבה להקיף מזבח (הובא בא"ר תרסד ט"ז).

ומרבים בתפילות ובתחנונים כמבואר בסידורים, ובסוף תפילה זו

חובטים ואומרים ג' פעמים כל מבשר מבשר ואמר,

זמן החביטה: המנהג המצוי בבני אשכנז כמו שכתב בלוח א"י שהובטים בגמר הושענות לפני קדיש תתקבל.

יש שנהגו לחבוט אחר קדיש (עיין באר היטב תרס בשם האר"י, מנהג חב"ד).

הטעם בחביטה: לבער הדין ולהורידו עד עפר (משנת בנימין בשם הוזהר פרשת צו). טעם אחר: משום שמחה דכתיב (דברים מז יד) "ושמחת בחניך" (לבוש תרסד ג).

טעם אחר: לפי שעלי ערבה דומים לפה ובחביטתנו אותה בקרקע אנו רומזים שכל פה שיקום עלינו לקטרג לא יוכל עלינו ויפול ארצה (תשובות הגאונים שע"ח סימן שמא).

חביטת הערבות - ומה שנהגו חבוט עד שיפלו כל העלים הוא מנהג של תינוקות משום שמחה (חיי אדם קנג ג).

האר"י כתב שאין ענין להוריד העלין, ואין מקום לחביטה על כלים, אלא רק בקרקע וכן נהגו גדולי הדור.

ולדינא כתב המשנ"ב לחבוט תחילה ה' פעמים על הקרקע, והטעם בה' פעמים כדי למתק ה' גבורות (האר"י סוד הצלם ס"ד) ואחר כך לחבוט גם על הכלים להסיר העלין, והטעם: דחשש לדברי המהרי"ט שסובר שחבטה היינו שיכה עד שישיר עלים, (וא"צ להסיר כל העלים) שהוא סימן לכלוי הדין (משנ"ב תרסד ס"ק יט).

והטעם בסדר הזה חביטה על הקרקע ואח"כ על הכלים: לפי שכשיסיר העלים (על הכלים) יכול להיות שיוסר כל העלים וכבר נפסלה הערבה ולא יוכל לקיים עוד מצות חביטה על הקרקע (שער הציון תרסד ס"ק יב בשם בכורי יעקב).

שמירה על ערבות של הושענות - יש מי שאומר שהושענא שבלולב אפילו שנזקקה אין לפסוע עליה (שו"ע תרסד ה) וה"ה ערבה של הושענא (משנ"ב ס"ק כח). והטעם: לפי שערבה נחשבת כתשמישי מצווה ובתשמיש מצווה אסור לנהוג מנהג בזיון (לבוש שם ה, חיי אדם קנג ס"ג).

לע"נ הרה"ג

יצחק משה בן יעקב קופל
נלבע ח' אדר תשע"ח

הבחור החשוב

יונתן בן יבדלח"ט ר' יוסף מלר
שליט"א
נ.ל.ב.ע יב אדר א' תשע"ד

לע"נ הרה"ג

שולם צבי בן יבדלח"ט ר' שלמה
אליעזר שיינפלד שליט"א
נ.ל.ב.ע ד' אלול תשע"ה

לע"נ

משה עזריאל בן דוד ואיבויה

הילד הטהור

איתם בן סיגלית

להערות והארות ותרומות י' לב ראב"ד 5-052
7668608 לקבלת העלון במייל:
lev17382@gmail.com